

ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ НЕПОХИТНОЇ ЖІНКИ В ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ ДЖОЙС КЕРОЛ ОУТС “WE WERE THE MULVANEYS”)

Романенко В. Г.

Київський національний лінгвістичний університет

У статті проаналізовано жіночі образи, які інкорпують віддзеркалені крізь призму авторської свідомості культурні коди. Розкриття цих кодів в сюжеті твору реалізується через художній образ непохитної жінки, що формується внаслідок пройденого важкого життєвого шляху. Доведено, що типажі постають узагальнено впізнаними образами репрезентаторів певної культури. Окреслено відмінність між поняттям образу та типажем.

З'ясовано, що проблема вивчення типажів у лінгвістичному ключі не є новою, про що свідчать численні праці, присвячені осмисленню лінгвокультурних типажів: досліджено етнокультурні типажі (С. В. Волкова), визначено критерії класифікації лінгвокультурних типажів (В. В. Дерев'янська, О. А. Дмитрієва, В. І. Карасик).

Увагу у пропонованій статті зосереджено на лінгвокультурному типажі «непохитна жінка», виокремленому на основі роману “We were the Mulvaneys” сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс. Методом словникових дефініцій з'ясовано понятійні характеристики лінгвокультурного типажу «непохитна жінка» для подальшої типологізації, виявлено ядерні та ближньопериферійні імплікатури, що характеризують аналізований лінгвокультурний типаж. Проаналізовано засоби вербалізації досліджуваного лінгвокультурного типажу, які посприяли розумінню цього типажу як носія певної національної ментальності і мови, який бере участь у спільній діяльності (і що особливо важливо – мовленнєвої діяльності) з іншими представниками національної спільноти.

У результаті аналізу робіт, присвячених опису художнього образу в цілому та образу непохитної жінки зокрема, дійшли висновку, що образ – це складне поняття і йому притаманні такі риси, як співвіднесеність з дійсністю, різнобічний прояв в художньому тексті (серед іншого й через художню деталь), самодостатність, експресивність, єдність загального і одиничного.

Ключові слова: художній образ, художній образ жінки, лінгвокультурний типаж, лінгвокультурні особливості.

Romanenko V. H. Literary image of an adamant woman in linguistic and cultural coverage (based on novel “We were the Mulvaneys” by Joyce Carol Oates). The article analyzes female images that incorporate cultural codes reflected through the prism of the author's consciousness. The disclosure of these codes in the plot of the work is realized through the literary image of an adamant woman, formed as a result of a difficult life. It has been proved that the characters appear to be generalized recognizable images of representatives of a particular culture. The difference between the concept of image and type is outlined.

It has been found out that the problem of studying types in the linguistic key is not new, as it is evidenced by numerous works devoted to the understanding of linguocultural types: ethnocultural types have been investigated (S. V. Volkova), criteria for the classification of linguocultural types have been determined (V. V. Derevyanskaya, O. A. Dmitrieva, V. I. Karasyk).

The focus of this article is on the linguocultural character of an adamant woman, based on the novel “We were the Mulvaneys” by contemporary American writer Joyce Carol Oates. The conceptual definitions of linguocultural type “an adamant woman” of further typology were clarified by the method of dictionary definitions and the nuclear and near-peripheral implications characterizing the analyzed linguocultural type were identified. The means of verbalization of the studied linguocultural type were analyzed, which contributed to the understanding of this type as a carrier of a certain national mentality and language, which participates in joint activities (and, most importantly, speech activity) with other representatives of the national community.

As a result of the analysis of works devoted to the description of the literary image in general and the image of an adamant woman in particular, it was concluded that the image is a complex notion and it has such peculiarities as correlation with reality, versatile manifestation in the literary text (including through the literary detail), self-sufficiency, expressiveness, unity of the common and the single.

Key words: literary image, female image, linguocultural type, linguocultural peculiarities.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. У сфері нашої наукової зацікавленості – вивчення питання функціонування

в науці художнього образу жінки. З урахуванням цього у пропонованій статті важливо розглянути теоретичні праці дослідників, присвячені як художньо-

му образу загалом, так і жіночому зокрема, а також проаналізувати художній образ непохитної жінки та вибудувати модель його структури. Особливість інтерпретації художнього образу непохитної жінки залежить від цілей, матеріалу та методів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Образ як ментальне (розумове) утворення складноструктурованих знань, що представляють конвергенцію фрагментів з різних сфер, отриманих в процесі поступового розкриття окремих аспектів цілого [5, 35], є категорією свідомості [1, 152]. Процес мовленнєво-розумового переосмислення охудожнює образ. Він починає вступати в нові асоціативні відношення, які є необхідними для моделювання певних феноменів національної культури та формування етнокультурної картини світу, що має вигляд образних уявлень. Відповідно до класичної теорії відображення, образом вважають будь-яку форму відтворення світу-космосу у свідомості людини. Звідси образ постає формою відображення суб'єктом об'єкта із урахуванням понять, відчуттів та уявлень [7, 10].

Поняття *образ* вже багато років залишається центром лінгвокогнітивних і лінгвосеміотичних досліджень. Останнім часом лінгвісти порушували такі питання, як когнітивні та лінгвостилістичні особливості словесних образів (Л. І. Белехова, Л. В. Дмитренко), тропейні засоби вираження словесних образів (О. С. Маріна, Н. В. Ярова), їх парадоксальність (О. С. Маріна), синтаксичні засоби створення образів (С. В. Волкова, О. Й. Філіпчик), символіка образів (С. В. Волкова, Т. Ю. Горчак), голографічність образів (О. П. Воробйова), гендерна специфіка (Г. А. Сташко, М. П. Степанюк).

Формулювання мети і завдань дослідження.

Мета статті полягає у вивченні засобів вербалізації художнього образу *непохитної жінки* як лінгвокультурного типуажу в текстах сучасної американської прози. Досягнення мети досліджень передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити поняття *лінгвокультурний типаж*;
- з'ясувати значення поняттєвої площини для подальшої типологізації лінгвокультурного типуажу *непохитна жінка*;
- виявити засоби вербалізації лінгвокультурного типуажу *непохитна жінка*;
- схарактеризувати лінгвокультурний типаж *непохитна жінка* в романі сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс "We were the Mulvaneys".

Виклад основного матеріалу дослідження.

Художнє бачення та розуміння світу репрезентантів різних культур та етнокультурних традицій, цінностей відображено в образах, які розгортаються у творіннях таких видатних американських письменниць, як Т. Моррісон, Дж. К. Оутс, Е. Тан, М. Х. Кінгстон та ін. У текстах висвітлюються теми, актуальні для емігрантів: кореляція їх рідних традицій із загальноамериканськими, пошук самоідентифікації та відповідь на питання "Who am I and where are my roots?", висвітлення етнокультурних аксіологічних моделей, історії народу та поваги до минулого свого народу. У контексті нашого дослідження ми звернулися до

жіночих образів, які інкорпують віддзеркалені крізь призму авторської свідомості культурні коди, згідно із сюжетом, проходять важкий життєвий шлях і випробування долі психологічного і фізичного характеру, та у процесі подолання всіх перешкод загартовуються, у результаті чого відбувається становлення сильної, стійкої витривалої особистості.

З метою створення жіночих образів автори вдаються до аналізу й опису думок, почуттів, емоцій та психофізичного стану героїнь, які мають різну етнічну належність, пройшли через певні життєві труднощі і змогли подолати їх. Етнокультурні традиції надають їм сили та допомагають знайти душевну рівновагу у скрутному становищі. З іншого боку, вони вже втягнуті до американської культури та соціуму, проходять болісну соціалізацію, яка є причиною достатньо тяжкого та жорсткого життя емігрантів зі своїми правилами та законами.

Поняття образу є більш вужчим, ніж поняття типажу. З погляду лінгвокультурології ніякі постають узагальнено впізнаними образами репрезентаторів певної культури. Проблема вивчення типажів у лінгвістичному ракурсі не є новою, про що свідчать численні праці, присвячені осмисленню лінгвокультурних типажів (Л. А. Васильєва, О. А. Дмитрієва, В. І. Карасик, С. А. Любимова, Л. І. Макарова та ін.). Так, В. І. Карасик виокремив і дослідив соціокультурний типаж «колекціонер», «шпана», «нехлой», О. А. Дмитрієва – «французький буржуа», Л. А. Васильєва – «британський прем'єр-міністр», І. В. Щеглова – «чиновник». Досліджено етнокультурні типажі «нескорений» та «знахар» (С. В. Волкова), визначено критерії класифікації лінгвокультурних типажів (В. В. Дерев'янська, О. А. Дмитрієва, В. І. Карасик).

Відтак за критерієм реальності В. В. Дерев'янська виокремлює реальні й фікціональні типажі. Реальні, своєю чергою, дослідниця поділяє на історичні і типажі сучасної лінгвокультури [4, 65]. Для нашого дослідження релевантним вважаємо підхід до характеристики лінгвокультурних типажів, запропонований професором В. І. Карасиком. В. І. Карасик визначав лінгвокультурні типажі як такі, що мають етнокультурну значущість, висвітлюють етнічну своєрідність народу, збираючи національно-культурну цінності певного соціуму або соціокультурну значущість, що описує протиставлені іншим представникам соціуму певні соціальні групи [4, 88].

Учений окреслив класифікаційні ознаки лінгвокультурних типажів:

- 1) лінгвокультурний типаж є широко впізнаним різновидом особистості;
- 2) типаж є певним типом концептів – багатомірних ментальних формоутворень, які складаються із понятійних, образних та ціннісних компонентів;
- 3) лінгвокультурний типаж охоплює власне ім'я, що є головним способом апеляції до певного типуажу;
- 4) різновидами лінгвокультурних типажів виступають реальні, фікціональні, етнокультурні, соціокультурні, сучасні та історичні типажі [4, 88].

За класифікаційними ознаками, запропонованими В. І. Карасиком, характеризуємо лінгвокультурний типаж *непохитна жінка*. Матеріал нашого дослідження показує, що «непохитними» виступа-

ють зразкова донька Маріанна з роману “We were the Mulvaneys”, молода журналістка Келлі Келлер у романі “Black water” сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс, колишня рабіня Сеті з роману “Beloved” афро-американської письменниці Тоні Моррісон та безіменна героїня, народжена в Америці дочка китайських емігрантів у романі “The Woman Warrior: Memoirs of a Girlhood Among Ghosts” американської письменниці китайського походження Максін Хонг Кінгстон та багато інших образів з творів сучасних американських письменниць різного етнічного походження.

З опертям на класифікаційні характеристики соціокультурних типажів ми виявили понятійні характеристики лінгвокультурного типажу *непохитна жінка*.

Для аргументованого аналізу вважаємо за необхідне з’ясувати ядерні, ближньопериферійні та периферійні імплікатури, що вербалізують ті чи інші ознаки лінгвокультурного типажу *непохитна жінка*. Для цього необхідно методом словникових дефініцій виявити значення складників його поняттєвої площини для подальшої типологізації.

У «Словнику української мови» слово *непохитна* (resilient) витлумачено як «*та, що проявляє стійкість, твердість у чому-небудь; незламна*» [8]. Словник “Macmillian dictionary” дає таку дефініцію цього слова: “*someone who has ability to become healthy, happy, or strong again after an illness, disappointment, or other problem or difficulties*” (людина, що має здатність бути здоровою, щасливою або сильною після хвороби, розчарування чи іншої проблеми) [пер. наш – Р. В.] [10]. “Cambridge Dictionary” трактує це поняття як: “*a thing with ability to quickly return to its usual shape after being bent, stretched, or pressed*” (річ зі здатністю швидко повертатися до своєї звичної форми після згинання, розтягування або натискання) [пер. наш – Р. В.] [9].

Відповідно до цих дефініцій, ядерним поняттям на позначення непохитності (resilice) для американської лінгвокультури є «сильна людина». Ближньопериферійним значенням, що модифікує ядерне, є: здорова, щаслива або сильна людина після хвороби, розчарування і проблеми; людина зі здатністю до відновлення; людина, що проявляє стійкість, твердість; незламна. Периферійні значення не входять до дефініцій, але вербалізуються як компоненти типажу в певному контексті, формуються із контексту ситуацій, що описані в тексті (в аналізованому романі це біль, страждання, відновлення, сила волі, любов, сила духу). Саме ці поняття формують поняттєве ядро лінгвокультурного типажу *непохитна жінка* в досліджуваних нами текстах (Схема 1).

Яскравим прикладом «непохитної» виступає жіночий образ постраждалої Маріанни, який є одним із центральних образів роману “We were the Mulvaneys” Джойс Керол Оутс. Дівчина втілює образ жертви, що переродилася в сильну та витривалу особистість.

У фрагменті з роману “*Marianne hadn't know she was strong enough but yes, she was*” (256) експлікується одна із ближньопериферійних ознак, властивих лінгвокультурному типажу *непохитна жінка*,

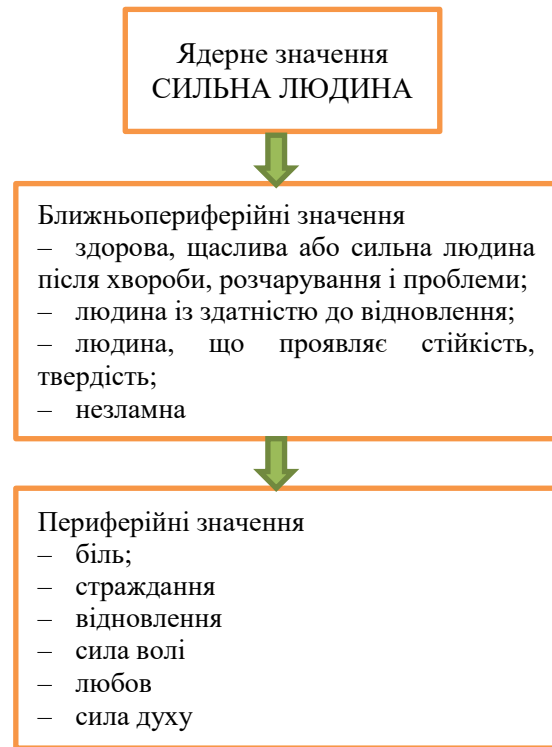

Схема 1. Поняттєве ядро лінгвокультурного типажу непохитна жінка

а саме достатньо сильна людина (*strong enough*). Маркером впевненості в незламності героїні виступає стверджувальне висловлення (*yes, she was*), тоді як граматична форма минулого часу (*hadn't know, she was strong enough, she was*) вказує на те, що сила волі була у дівчини і раніше, але, через її досить юний вік, була прихована.

За певний час після пережитого згвалтування вона навчилася простіше ставитися до людей і не засмучуватися через дрібниці. У відповіді “*But you can't disappoint me! I don't love you*” (404) зображується стійкість та непорушність вже загартованого характеру дівчини. Вона відкрито говорить, що її неможливо розчарувати (*can't disappoint*), і вона більше не любить ту людину (*don't love*), яка принесла їй горе. Негативне модальне дієслово (*can't*) маніфестує нездатність адресата вплинути на дівчину. Словосполучення (*I don't love you*) у контексті попереднього речення вказує на те, що Маріанну більше не тримають емоційні взаємини. Тобто те, що з нею трапилося, стало певним катарсисом, який передував падінню емоційних зв'язків та її подальші метаморфози в «непохитну» жінку.

У фрагменті “*She [Marianne] left a surge of happiness sharp as pain in her heart*” (231) розкривається здатність сильної людини подолати біль та стати щасливою. Лексичні одиниці (*surge of happiness*) виступають маркерами того, що дівчина може відчувати та проживати емоції. Метафора (*sharp as pain*), що була введена автором, вказує на інтенсифікацію образності пережитого героїнею. Використання дієслова у минулому часі (*left*) імпліцитно вказує на те, що Маріанна цілком добровільно залишила спогади про минуле.

У роздумах героїні про життя "My life here. My life now. I'm no Mulvaney, see? – I could be anyone. Citizen of any country" (450) описується душевний стан Маріанни та її переродження з боязкої та невпевненої дівчини у сильну і незалежну. Лексичні одиниці (*here, now*) та використання теперішнього часу демонструють символічний перехід персонажа від минулого життя до справжнього, що відбувається на момент діалогу. Словосполучення (*to be no Mulvaney*) відкрито вказує на те, що героїня більше не ідентифікує себе як члена родини Малвеніз. Модальне дієслово та інфінітив (*could be*) вказують на її психофізичну можливість бути вільною від сімейних зав'язків та від минулого. Висловлення (*Citizen of any country*) маніфестує спроможність персонажа на самостійний вибір, що є невичерпною передумовою для незалежності. Отже, на прикладі цього фрагмента бачимо

набуття персонажем Маріанни ознак незалежної та сильної жінки.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Під час дослідження проаналізовано вербалізацію художнього образу жінки як лінгвокультурного типуажу *непохитна жінка* в текстах сучасної американської прози, визначено поняття *лінгвокультурний типаж*, виокремлено його магістральні ознаки, окреслено центральні компоненти лінгвокультурного типуажу *непохитна жінка* та доведено його наявність у тексті роману "We were the Mulvaney" сучасної американської письменниці Джойс Керол Оутс.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо в дослідженні механізмів формування жіночих художніх образів у художніх прозових текстах сучасних американських письменниць різного етнічного походження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка : учеб. пособие. Москва : Флинта, 2010. 288 с.
2. Волкова С. В. Від етноархетипного образу *Great Spirit* і *Bad Spirit* до етнокультурного типуажу *Unsubdued*. *Нова філологія* : [зб. наук. праць]. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. Вип. 68. С. 116–123.
3. Дмитриева О. А., Мурзинова И. А. Теория лингвокультурных типажей. Москва : Издательские решения, 2016. 150 с.
4. Карасик В. И. Этноспецифические концепты. Введение в когнитивную лингвистику. Кемерово : Кузбассвузиздат, 2005. 165 с.
5. Кухаренко В. А. Текст и его структура. Москва : Флинта, 2018. 173 с.
6. Слухай Н. В. Художественный образ в зеркале мифа этноса : М. Лермонтов, Т. Шевченко : монография. Киев, 1995. 486 с.
7. Volkova S. V. The Semiotics of Folkdance in Amerindian Literary Prose. In Language – Literature – the Arts: A Cognitive-Semiotic Interface. Frankfurt am Main · Bern · New York · Oxford · Warszawa · Wien: Peter Lang Edition, 2017. Vol. 14 : Text – Meaning – Context : Cracow Studies in English Language, Literature and Culture, P. 149–164.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

8. Словник української мови URL: <http://sum.in.ua/s/nepokhytnyj> (дата звернення 10.11. 2019)
9. Cambridge dictionary URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/resilient> (дата звернення 10.11. 2019)
10. Macmillian Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/resilience> (дата звернення: 10.11. 2019)

ДЖЕРЕЛА ФАКТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ

Oates J. We were the Mulvaney. New York, 1997. 454 с.